

LAUKO DARBAI

ANT VEZUVIJAUS UGNIKALNIO ŠLAITO

Jonas Rimantas STONIS, Arūnas DIŠKUS, Asta NAVICKAITĖ

Taip, tai tas pats ugnikalnis, po kurio karštais pelenais 79-aisiais mūsų eros metais buvo palaidota žymioji Pompėja ir dar pora senovės civilizacijos miestų. Viešėdami Italijoje aplankykite Neapolį, nuostabų miestą, įrašytą į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Iš šio miesto atsiveria panorama į gražų, bet patį pavojingiausią Žemėje ugnikalnį – Vezuvijų.

Vezuvijus, 1 281 m

UGNIKALNIO KRATERIS – KITO KRATERIO VIDUJE

Taisyklingą Vezuvijaus kraterį pusšimčiui supa aštriaviršūnių kalnų grandinė. Tai senojo ugnikalnio kraterio liekanos. Senasis krateris ir jo šlaitai apaugę gana tankiu mišku, o naujasis – dar vis plikos, beveik be augalų, uolos, iš kurių plyšių veržiasi garai. Vezuvijus – aktyvus ugnikalnis, išsiveržia palyginti periodiškai, dažniausiai maždaug kas 28 metai. Sakoma, kad tai pats pavojingiausias Žemės ugnikalnis, nes jo papėdėje gresiant nuolatiniam pavojui dabar gyvena milijonai žmonių. Kuo labiau Vezuvijus nukrypsta nuo savo išsiveržimų „grafiko“, tuo galingiau jis gali išsiveržti kitąkart. Pastaruoju metu ugnikalnis jau seniai buvo sudrebinęs gretimas apylinkes. Kad tik nesulauktume didelės katastrofos... Kelionių vadovai apie tai jums būtinai pasakys; paprastai jie tvirtina, kad ugnikalnis gali išsiveržti bet kurią dieną, tik ne šiandien... Paskutinį kartą didysis Vezuvijaus išsiveržimas įvyko 1944 m. Tada ugninė lava tvindė papėdėje esančius miestus, tačiau tuo metu vyko II pasaulinis karas ir tai netapo svarbiausiu pasaulio įvykiu...

IŠ ATMINTIES KAŽKAS IŠSITRYNĖ, TAD KALTINAME VIENAS KITĄ

Mus labai žavi idėja pėsčiomis leistas nuo kraterio viršūnės iki pat ugnikalnio apačios, juk gamta čia – nuostabi. Ugni-

Neįprasta mina su žaliu vikšru laukinės obels lape. Iš pradžių pametėme, o paskui ir vėl radome

kalnio apačioje žmonės išnaikino miškus, lygumas pavertė miestais, alyvuogių sodais ir plynėmis, o čia, Vezuvijaus nacionalinio parko sąžalynuose, visko tiek daug. Susitariame, kas pirmas aptiks gyvų vikšrų, tas bus vaišinamas vakariene. Doktorantė Asta nespėja skaičiuoti augalų lapuose rastų išgraužtų minų, bet kol kas tik tuščiu, be vikšrų. Netrukus džiugesys užplūsta dr. Arūną. Jis pirmasis aptinka neįprastų žalių vikšrų, besimaitinančių (minuojančių) laukinių obelaičių lapuose. Mat būtent tokių minų Europos faunoje, rodos, nebuvo žinoma. Dalija surinktas minas doktorantei ir prof. Stoniui, kad šie taip pat galėtų pasidžiaugti ir nufotografuotų vertingus radinius, o pats puolasi ieškoti daugiau. Kai susiruošiame surinktus vikšrus sudėti į Astos įrengtas Petri lėkšteles, kuriose ketiname juos auginti, pastebime, jog vikšrų... nebėra. Nė vieno. Visi rankose laikome tik krūvas tuščių minų arba švarių obels lapų, o vertingas minas su vikšrais, pasirodo, pametėme. Pradedame tikrinti savo nešulius ir kaltinti vienas kitą, nes dr. Arūnas ne tik neteko nemokamos vakarienės, bet ir prarado gyvenimo džiaugsmą. Svarbiausia, niekas nebepamena, kas įvyko per pastarąjį pusvalandį, tarsi kas būtų ištrynęs visų mūsų atmintį. Po atkaklių paieškų kolegė Asta vis dėlto aptinka brangiąsias minas su vikšrais, besimėtančias pakrūmėje ant žemės. Tai gi dabar nebeaišku, ką turėtume vaišinti vakariene. Prof. Stonis, vos ne vos užsikabarojęs ant ugnikalnio kraterio, dabar džiaugsmingas. Leistis žemyn jam daug lengviau, o svarbiausia – įdomiau: čia tiek daug įvairių ažuolų rūšių. Kai kurie ažuolai į mūsiškius net nepanašūs, pailgais lapais (pavyzdžiui, *Quercus ilex*). Doktorantė

Miškeliai senajame Vezuvijaus krateryje

Asta netrunka ir jų lapuose rasti minų su vikšrais. Paskui mokslinės medžiagos pasipila kaip iš gausybės rago. Ne iš karto pažįstame vietinį alksnį – *Alnus cordata* (pasižiūrėkite į nuotrauką, ar šio medžio lapai jums primena alksnį?). Iš pradžių nesuprantame, kaip šio medžio minos gali būti tokios panašios į mūsiškio alksninio gaubtagalvio (*Nepticulidae*) daromas išgraužas. Bet viskas paaiškėja, kai ant nepažįstamo medžio aptinkame tik alksniams būdingų žirginėlių.

PER VĖLAI IŠLINDOME IŠ SAŽALYNŲ

Iš sąžalynų tankmės išlendame į kelią, kuris leidžiasi nuo Vezuvijaus iki pat Erkolano (*Ercolano*) miestelio. Pro šalį važiuojantis autobusas visais įmanomais ženklais siūlosi pavežti. Kadangi medžiagos turime labai daug, o Italijos saulė nuteikia maloniai, energingai mojame rankomis, kad važiuotų ir mūsų nelauktų. Tik renkame ir renkame minas, kol staiga atsipeikėjame, jog iki sutemų jau visai mažai laiko belikę. Įsijungę palydovinį vietovės žemėlapi su siaubu suvokiame, kad nuo ugnikalnio viršūnės esame nedaug nusileidę, o iki žemumų – dar kokie 12 kilometrų. Pasileidžiame kiek tik kojos neša (iki tol net neįsivaizdavome, kad reikalui prispyrus kojos gali sukintės vos ne 360 laipsnių kampu). Jeigu saulė nusileis, liksime ant Vezuvijaus šlaito tamsoje, nespėsime į paskutinį traukinį, riedantį į Neapolį, o dar mūsų lėktuvas išskrenda anksti ryte, ir ne iš Neapolio, o iš pačios Ro-

Šias ažuolų minas išgraužė Ectoedemia genties gaubtagalviai, tačiau tiksliai apibūdinti minuotojo rūšį bus galima tik išauginus suaugėlius

Alnus cordata lapai kitokie nei mūsiškių juodalksnių ir baltalksnių

mos... Nežinia kaip, bet dr. Arūnas net ir bėgdamas geba ieškoti minų (kita vertus, jis šioje srityje nepralenkiamas). Tačiau kai prieblandoje jis pradeda painiotis ir klevų lapus ima vadinti figų lapais, prašome ramintis. Mums jau ir taip didelis šokas. Sunkiausia prof. Stoniui, nes jo kuprinė pilna akmenų. Dalį akmenų iš dėkingumo už suorganizuotus nuostabiausius lauko darbus Italijoje jam ant ugnikalnio viršūnės padovanojo doktorantė Asta ir dr. Arūnas, tačiau jis, gobšumo apimtas, ir pats prisikrovė

Italijoje auga 6 759 augalų rūšys (kelis kartus daugiau nei Lietuvoje)

brangių suvenyrų kone pusę kuprinės. Kai saulė visiškai nusileidžia, ir mes jau ant Vezuvijaus šlaito atrodome kaip kokios prietamų dvasios, staiga iš kažkur pasirodo automobilis ir sustoja. Išlipęs į vietinį „mafuką“ panašus italas kviečia pasivėžinti, bet už tai paprašo 50 eurų. Deja, mūsų kišenėse tik 10 (dar turime monetų traukiniui, apie kurias nutariame patylėti), mat grynuosius kažkur išleisdome, liko tik banko kortelės. Galiausiai gerasis italas mus veža ir už 10 eurų, tačiau su sąlyga, kad be perstojo su juo bendrausime itališkai.

PATIKĖKITE, ITALIJA – NUOSTABI ŠALIS

Kaip gaila, bet visus sunkiai neštus ir atminimui brangius akmenis oro uosto muitinė liepia išimti ir be jokio gailėsčio sumeta į šiukšlių dėžę. Nepadeda jokie vapaliojimai ir verkšlenimai.

Italija – nuostabi šalis. Vienas iš Europoje labai savito Mediteraninio biogeografinio regiono kraštų. Italijos flora – pati įvairiausia visoje Europoje. Seniau buvo tvirtinama, kad šalyje auga apie 5,5 tūkst. augalų rūšių, tačiau, paskutiniausiu duomenimis, Italijoje – 6 759 stuomeninių augalų rūšys, iš kurių net 700 yra endeminės. Niekur kitur Europoje tiek endeminių augalų nerasite. 274 augalų rūšys yra griežtai saugomos, nes tai didelis pasaulio gamtos turtas.

Doktorantė Asta ir jos vadovas dr. Arūnas džiūgaudami renka iki šiol nematytus mediteraninės faunos pavyzdžius

Aišku, augalų ir gyvūnų įvairovė šioje šalyje labai priklauso nuo geografinių zonų ir aukščio virš jūros lygio. Aukščiausi miškai sudaro atskirą spygliuočių juostą, o bukai (*Fagus sylvatica*), ąžuolai (*Quercus spp.*) ir valgomieji kaštainiai (*Castanea sativa*) auga žemesniuose kalnų šlaituose. Pusiasalyje ir didesnėse salose, esančiose prie Italijos, vyrauja vadinamieji mediteraninio tipo augalai: visžaliai krūmynai, įvairūs ąžuolai, kadagiai, ger-

Doktorantė Asta Navickaitė atlieka Europos ir kitų kraštų mažųjų gaubtagalvių (*Nepticulidae*) tyrimus. Apsilankymai Mediteraninio regiono kraštuose padeda geriau suvokti mūsų žemyno faunos paplitimo ypatybes

Ažuolai ant Vezuvijaus ugnikalnio šlaito; dešinėje, siaurais lapais, – žymusis akmeninis ažuolas (*Quercus ilex*)

vuogės, lauro medžiai, tikrosios mirtos (*Myrtus communis*), žemuoginiai arbutai (*Arbutus unedo*), mastikinės pistacijos (*Pistacia lentiscus*), terpentininės pistacijos (*P. terebinthus*) ir įvairios žemaūgės palmės. Vien Vezuvijaus nacionaliniame parke šiuo metu registruota daugiau nei 610 augalų rūšių, iš jų 18 yra endeminės. Po paskutinio ugnikalnio išsiveržimo dar ir šiandien yra išlikusių lavos nuošliaužų, ant kurių niekas neauga, nebent kerpės. Po išsiveržimo pirmiausia čia įsikūrė nereiklios augalų rūšys, pavyzdžiui, raudonžiedis viduvis (*Centranthus ruber*) ar dirvoninis kietis (*Artemisia campestris*).

Dabar Vezuvijaus papėdėje nemažus sąžalynus sudaro šluotiniai sauskūmiai (*Cytisus scoparius*), prožirniai (*Genista aetnesnis*), tikrieji vynmedžiai (*Vitis vinifera*), pajūrinės pušys (*Pinus pinaster*), italinės pušys (*P. pinea*) ir akmeniniai ažuolai (*Quercus ilex*); pastarieji – tipiški Mediteraninio biogeografinio regiono augalai. Tokie mediteraninės gamtos pavyzdžiai sudaro maždaug 40 proc. visos Vezuvijaus floros. Ant Vezuvijaus šlaitų galima aptikti ir tokių medžių rūšių, kurios natūraliai ar introdukuotos auga Lietuvoje, pavyzdžiui, paprastąjį (*Quercus robur*) ir pūkuotąjį (*Q. pubescens*) ažuolus,

o vietomis ir juodalksnių (*Alnus glutinosa*) bei karpotųjų beržų (*Betula pendula*). Vezuvijaus nacionaliniame parke gausu kiškių, lapių, akmeninių kiaunių, čia taip pat gyvena Italijoje labai retos (kituose šalies regionuose neaptinkamos) ažuolinės miegapelės. Prie Vezuvijaus galima pamatyti daugiau nei 100 skirtingų paukščių rūšių. Čia gyvena ir keletas roplių bei varliagyvių rūšių. Mus Vezuvijus tiesiog apžavėjo visiems laikams.

J. R. Stonio nuotraukos
(išskyrus Vezuvijaus bendrąjį vaizdą)